

УДК 636.2.033.06.082 (477)

Вдовиченко Ю.В.

Демчук М.П.

Дєдова Л.О.

Вишневський В.М.

Інститут розведення і генетики тварин НААН

**СУЧАСНІ АСПЕКТИ СЕЛЕКЦІЇ І ВІДТВОРЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ
М'ЯСНИХ ПОРІД**

Проаналізовано результати селекційної роботи з вітчизняними м'ясними породами. Наведено особливості кожної із порід та кращі результати роботи, їх генеалогічна структура. Викладено результати, на основі яких відображені перспективні методи роботи з вітчизняними м'ясними породами.

При створенні вітчизняного масиву м'ясної худоби в Україні із країн з розвиненим м'ясним скотарством імпортується племінний матеріал. Наявність зарубіжного генетичного матеріалу на ринку племінної худоби – це реальне підґрунтя для покращення якісних ознак вітчизняного масиву м'ясної худоби [1].

Стосовно подальшого використання світового генофонду при поліпшенні окремих порід є деякі селекційні результати наших досліджень в вітчизняних породах і типах м'ясної худоби, але є окремі проблеми, які залишаються відкритими.

Імпортні м'ясні породи повинні пройти випробування на стійкість та пристосованість до різкоконтинентального клімату, вони повинні мати особливу здатність до використання часто дуже скудних рослинних кормів, щоб тривалий час обходитись при недостатній кількості корму, зберігаючи при цьому життя та відтворну здатність в певній мірі за рахунок жирових відкладень в тілі, повинні мати задовільні м'ясні якості і успішно пройти адаптацію в екстремальних умовах регіону.

Така динаміка досліджуваної ознаки засвідчує про генетично обумовлену пристосованість популяції (тип, порода) до господарсько-кліматичних умов ареалу розведення [2].

Слід більше звернути уваги на вивчення проблем продуктивних і племінних якостей імпортованого матеріалу, що сформований на основі використання інноваційних методів біотехнології, його репродукції, а також його акліматизаційних можливостей та генетичного потенціалу в ареалі відтворення.

Ціллю наших досліджень стала розробка оптимальних методів та прийомів селекції, направлених на збільшення генетичного потенціалу популяцій вітчизняних м'ясних порід.

Комплексна оцінка племінних і продуктивних ознак ремонтного молодняку вітчизняних м'ясних порід є важливою складовою при створенні високопродуктивних стад бажаного типу. При селекції плідників така оцінка дає можливість виявити особин з органічними вадами і своєчасно вилучити їх із селекційного процесу, а також скласти більш широке уявлення про індивідуальні риси окремих особин.

Нині в Україні створюються нові вітчизняні породи великої рогатої худоби м'ясного напрямку на основі схрещування комбінованих молочно-м'ясних і м'ясних порід худоби з використанням світового генофонду спеціалізованих порід [3].

Перевага надається комолим тваринам, що знижує стресові ситуації в стадах, виключає можливість пошкодження шкур і підвищує безпеку людей при обслуговуванні худоби.

Для української м'ясної породи вихідними породами стали: шароле, кіани, симентали та сіра українська. На початку свого розвитку – в 1979 р. було створено два типи: чернігівський і придніпровський, тварини яких, в основному, відповідали вимогам стандарту [4; 5].

На основі двох цих типів і було офіційно затверджено українську м'ясну породу (наказ МСГ № 211 від 30.07.1993 р.).

На даний час породу розводять в 8-ми господарствах-суб'єктах з племінної справи, з яких 4 племзаводи, загальна чисельність худоби до 2500 голів, в тому числі до 1050 корів – це межа переводу породи із заводської в генофонд з відповідним корегуванням селекційної роботи з нею (табл. 1).

Найскладніше з наявністю плідників-продовжувачів ліній. Однак, у сховищах із суб'єктів зберігається загалом 230 тисяч спермодоз, з якими бажано провести індивідуально-ротаційне закріплення для отримання бугайців-продовжувачів нових (старих) загублених гілок в відомих лініях.

Таблиця 1. Господарсько-селекційна характеристика української м'ясної худоби в провідних господарствах

Назва господарства	Пого-лів'я	в т. ч. корів	Жива маса корів		Молочність корів (ж. м. телят у 210 дн.)	
			первістки	повновікові	первістки	повновікові
ДП ДГ «Поливанівка»	496	166	502	574	220	227
ТОВ «Перемога-Плюс»	617	222	492	581	210	241
ТОВ АФ «Україна»	290	178	510	620	230	240
ТОВ «Головеньківське-Плюс»	937	390	450	540	215	220

Реальний вплив на породу сьогодні можна зробити лише через розширене відтворення та ротацію плідників в „Перемога-Плюс” та „Головеньківське-плюс”. Тому при формуванні програми розширеного відтворення або збереження її як генофондової необхідно обов'язково врахувати дані аспекти.

Поліська м'ясна порода як заводська була апробована і затверджена наказом Мін АПВ в 1999 році. Вона зосереджена насамперед в Житомирській області, що розповсюджується в зоні Полісся – 75% та Лісостепу – 25%, тут знаходиться кращий генетичний матеріал. В цілому порода нараховує понад 7000 голів, в тому числі 2600 корів і зосереджена в 25 племрепродукторах, з яких 7 племзаводів [6; 7].

Генеалогічна структура породи представлена 6 лініями: Іриса 559, Омара 814, Каскадера 530, Лайнера 65, Пакета 93, Великана 9929.

Нова структурна одиниця даної породи була створена і затверджена згідно наказу № 32/04 від 16.01.2009 р. – це знам'янський тип із загальним масивом до 2050 голів, в т. ч. до 870 корів. В типі створено свою генеалогічну структуру – три нові лінії:

Дарованого 400, Мазуна 6, Радиста 113 (табл. 2-3).

Дані опрацьовані статистично з використанням програм Microsoft Excel 2003 і Statistica 6.0.

Таблиця 2. Поголів'я знам'янського типу поліської м'ясної породи

Лінія	Всього поголів'я	в т. ч.		Жива маса корів, кг	Молочність корів, кг	Оцінка екстер'єру корів, бал
		корів	плідників			
Радиста 113	208	201	7	517,6±5,7	215,4±2,4	80,6±0,4
Мазуна 6	211	200	11	511,0±4,4	217,3±1,8	80,8±0,7
Дарованого 400	211	204	7	501,5±10,4	207,5±4,8	79,5±0,7

Провідні господарства по розведенню знам'янського типу – в Кіровоградській області.

Таблиця 3. Характеристика окремих представників плідників-продовжувачів ліній в знам'янському типі

Кличка, інв. №	Лінія	Жива маса в 15 міс., кг	Середньодоб. приріст живої маси, кг	Затрати корму, к. од.	Комплексний клас
Ландшафт 19	Радиста 113	505	1261	6,2	ел. р.
Окунь 69	Радиста 113	500	1261	6,5	ел. р.
Сильний 45	Радиста 113	500	1290	6,2	ел. р.
Валет	Мазуна 6	515	1304	6,0	ел. р.
Морячок	Мазуна 6	505	1261	6,2	ел. р.
Аіст	Мазуна 6	530	1270	7,1	ел. р.
Смілий 406	Дарованого 400	485	1380	6,0	ел. р.
Блокнот 503	Дарованого 400	440	1190	6,2	ел. р.
Рокот 171	Дарованого 400	500	1260	6,3	ел. р.

Провідні господарства старої частки популяції поліської м'ясної породи – це насамперед ТОВ «Агрікор Холдинг» Чернігівської, ПЗ „Клен” та ФГ „Білак” Львівської областей, де зосереджений новий генетичний комолий селекційний матеріал з умовною часткою крові сучасного шароле.

У степовій зоні України методом складного відтворного схрещування і гібридизації з плідниками м'ясних порід і зебу створено і затверджено відповідно наказу № 26/03 від 16.01.2009 р. МінАП і НААНУ південну м'ясну породу великої рогатої худоби.

Поголів'я південної м'ясної породи зосереджене в 13 атестованих племінних господарствах, з яких 3 племзаводи. Загальне її поголів'я становить 3906 голів, в тому числі корів – 1746 голів.

За генеалогічною структурою південна м'ясна порода великої рогатої худоби складається із двох внутрішньопородних типів: причорноморського та таврійського з високою «часткою крові» зебу.

Таблиця 4. поголів'я південної м'ясної породи

Лінія	Всього поголів'я	в т. ч.		Жива маса корів, кг	Молочність корів, кг
		корів	плідників		
Асканійця 9150	435	417	18	520,3±5,2	215,9±2,3
Комета 8072	237	221	16	548,2±4,1	213,8±1,1
Жемчуга 301	233	226	7	534,8±5,7	212,8±1,8
Сигнала 475	247	236	11	545,0±8,7	205,3±2,2
Ідеала 133	305	295	10	536,7±8,9	209,7±3,8
Саніла 8	382	351	31	555,3±9,1	214,3±5,5

Причорноморський внутрішньопородний тип представлено заводськими лініями: Асканійця 9150, Комета 8072, Жемчуга 301 та 14 заводськими родинами. Таврійський внутрішньопородний тип представлено заводськими лініями: Сигнала 475, Саніла 8, Ідеала 133 та 25 заводськими родинами) (табл. 4—5).

Таблиця 5. Характеристика окремих представників плідників-продовжувачів ліній південної м'ясної породи

Кличка	Ідентифікац. №	Належить до лінії	Вік, р.	Жива маса, кг	Компл. клас
Бай	UA5100021573	Асканійця 9150	3	700	ел.р.
Азіат	UA5100052411	Асканійця 9150	3	710	ел.р.
Азіс	UA5100052440	Асканійця 9150	3	700	ел.р.
Холодок	UA5100065625	Комета 8072	2	550	ел.р.
Крекер	UA5100015348	Комета 8072	2	610	ел.р.
Князь	UA5100068482	Комета 8072	2	580	ел.р.
Мандарин	UA5100021702	Жемчуга 301	3	700	ел.р.
Зеніт	UA5100019268	Жемчуга 301	3	720	ел.р.
Лисий	UA5100045700	Жемчуга 301	3	700	ел.р.
Ковбой	UA6500122301	Сигнала 475	3	730	ел.р.
Саліб	UA6500122230	Сигнала 475	3	720	ел.р.
Уран	UA6500122359	Сигнала 475	3	700	ел.р.
Варан	UA5100052800	Ідеала 133	6	860	ел.р.
Сніжок	UA5100013604	Ідеала 133	6	900	ел.р.
Добрий	875	Ідеала 133	6	1120	ел.р.
Бурун	UA5100083150	Саніла 8	2	550	ел.р.
Чал	UA6500122695	Саніла 8	2	510	ел.р.
Фауст	UA6500122390	Саніла 8	2	580	ел.р.

Родоначальниками основних ліній є три- і чотирипородні помісні бугаї, у яких наявний генотип відмінний від вихідних порід.

Вплив на породу та її заводську структуру на сьогодні мають такі провідні господарства ТОВ «Зеленогірське» та ТОВ «Єрмак» Одеської, ДП ДГ «Асканійське» Херсонської областей. Подальша робота з даною породою направлена на консолідацію та збереження цінних адаптаційних властивостей у генотипі плідників-продовжувачів

ліній і проведення, насамперед, оцінки як за власною продуктивністю так і за якістю потомства на контрольно-випробувальній станції.

На завершальному етапі свого генетичного формування як заводської м'ясної худоби знаходиться симентальська спеціалізована худоба (табл. 6).

Робота над створенням розпочалася понад чверть віку. Ще в минулому столітті та тисячолітті до даної худоби була залучена найбільша кількість наукових кадрів та спеціалістів-практиків, тому ареал даної худоби – це Лісостеп, Полісся і Прикарпаття [8; 9].

Таблиця 6. Продуктивність корів різних ліній симентальської м'ясної породи худоби, що створюється

Лінія	n	Жива маса, кг	Молочн., кг	Оцінка екст., бал.
Абрикота 58311	298	522,4 ± 33,4	198,3 ± 7,5	81,0 ± 2,1
Ахілеса 369	312	517,6 ± 36,5	195,3 ± 6,7	81,9 ± 1,4
Гоніга 005230191	363	519,4 ± 25,1	204,8 ± 6,4	79,2 ± 2,2
Забавного 1142	218	510,9 ± 35,3	191,1 ± 7,2	77,4 ± 1,8
Метца 529019743	288	534,2 ± 31,5	210,9 ± 7,5	80,5 ± 1,5
Страйтера 015920791	125	507,8 ± 20,6	206,5 ± 6,9	78,7 ± 1,2

На сьогодні кількість суб'єктів, що розводять дану худобу – 26, в тому числі 7 племзаводів, із загальним масивом до 6000 голів, в т. ч. корів 3024 голови.

Таблиця 7. Господарсько-селекційна характеристика симентальської м'ясної худоби в провідних господарствах

Назва господарства	Поголів'я	в т. ч. корів	Жива маса корів		Молочність корів (ж.м. телят у 210 дн.)	
			первістки	повновікові	первістки	повновікові
ПАТ "Дніпровське"	335	154	530	655	202	240
ТОВ "Добробут"	241	153	503	554	208	216
ВАТ "Уманське ПП"	704	302	505	610	210	255
ДП ДГ "Чернівецьке"	246	153	408	469	253	285
ТОВ ім. Шевченка	266	124	479	567	210	230
СВК "Райдуга"	396	192	390	520	196	196
ТОВ "Агрікор Холдинг"	683	326	480	530	215	225

Механізм створення та первинна маточна основа, на якій створюється щось нове, завжди залишає свої окремі властивості. Так, комбінований симентал передав у спадок спеціалізованому м'ясному – подовжений період росту та якість і мрамуровість м'яса з отриманням великовагових туш.

Провідними господарствами-розплідниками, які реально впливають на розширення та генетичну зміну породи в зоні Лісостепу є ПАТ «Дніпровське» та ТОВ «Агрікор Холдинг» (табл. 7).

Для роботи з породою накопичений генофондний матеріал – та наявні живі плідники на ВАТ Менське ПП, Уманське ПП, НВО «Прогрес», Сумський СЦ.

Висновки. На сучасному етапі кожна із існуючих вітчизняних м'ясних порід

знаходиться на різних етапах свого селекційного розвитку: від збереження генофонду - в українській м'ясній до офіційного її визнання і розширеного відтворення - в симентальській м'ясній.

Наявна селекційна ситуація в породах надає підстави до розробки стратегій та програм роботи з кожною на перспективу та коригування наявних доробок в галузі м'ясного скотарства на перспективу в залежності від нових ринкових умов.

Література

1. Кравченко Н. А. Породы мясного скота. – К.: Вища школа, 1979. – С. 235 – 259.
2. Белоусов А. М., Дубовикова М. Л. Основные положения новой методики оценки быков по продуктивности их потомства. Вест. мясного ск-ва (Оренбург), 2009 62 (1): С. 39 – 44.
3. Стратегія розвитку м'ясного скотарства в Україні в контексті національної продовольчої безпеки / М. В. Зубець та ін. – К.: Аграрна наука, 2005. – 112 с.
4. Вдовиченко Ю. В., Кебко В. Г., Кур'ята Р. В., Корх І. В. Відгодівельні якості створених в Україні нових порід м'ясної худоби / Розведення і генетика тварин: міжвід. тем. наук. зб. – К.: Аграрна наука, 2009 – Вип. 43. – С. 54 – 60.
5. Програма селекції худоби української м'ясної породи на період 2002-2010 роки / Відпов. за вип. А.М.Угнівенко.-2-ге вид., доп. і доопр. -К.: Аграрна наука. – 2003 – 44 с.
6. Спека С. С. Поліська м'ясна порода великої рогатої худоби. – К., 1999 – 272 с.
7. Програма селекції худоби поліської м'ясної породи на період 2002-2010 роки / Відпов. за вип. В.М.Білошицький. - 2-ге вид., доп. і доопр. - К.: Аграрна наука. – 2003 – 44 с.
8. Шкурин Г. Т. Генезис симентальської породи в Україні. – К.: Аграрна наука, 1998 – 304 с.
9. Рубан Ю.Д., Зубець М.В., Буркат В.П. и др. Сохранение генофонда пород скота и создание симментальской породы скота мясного типа (Методические рекомендации). - К., 1995- 51 с.

Summary

Modern aspects to breedings and reproducing the domestic meat breeds / Vdovychenko Y. V., Demchuk N. P., Dedova L. A., Vishnevskiy V. M.

The analysed results selection work with domestic meat breeds. The broughted particularities each of breeds and the best results of the work, their genealogical structure. The stated results, on the grounds of which reflected perspective methods of the work with domestic meat breeds.